

Kom

Časopis za religijske nauke

Vol. I, 1, novembar 2012.

Izdavač

Centar za religijske nauke „Kom”

Uredništvo

Muamer Halilović, glavni i odgovorni urednik

Seid Halilović

Tehran Halilović

Rade Božović

Ivan Ejub Kostić

Aleksandar Dragović

Vladimir Ćirić

Međunarodni savet časopisa/International Advisory Board

Mohammad Ja'far Elmi, al-Mustafa International University, Qom, I. R. Iran

Adnan Silajdžić, Fakultet islamskih nauka, Univerzitet u Sarajevu, BiH

Hamid Parsania, Baqir al-Olum University, Qom, I. R. Iran

Roland Pietsch, Ukrainian Free University, Munich, Germany

Abdulkadir A. Mubarak, Faculty of Law, University of Abuja, Nigeria

Mohammad E. Mesbahi, The Islamic College, London, UK

Ammar Fauzi, The Islamic College, Jakarta, Indonesia

Lektura i korektura

Spomenka Tripković

Grafički dizajn i tehničko uređenje

Mario Lampić – Studio za grafički dizajn „Laterna Media”

Adresa uredništva

Resavska 76/II, 11000 Beograd

Tel.: +381 11 36 16 113

www.centarkom.rs; kontakt@centarkom.rs

Štampa

„Službeni glasnik”, Beograd

Tiraž

300 primeraka

Časopis izlazi dva puta godišnje.

Za dobijanje predračuna sa uputstvom za pretplatu, molimo, obratite se uredništvu časopisa.

ISSN 2334-6396

UDK 141.4+3

Kom

Časopis za religijske nauke

Broj 1, 2012.

Vol. I

Centar za religijske nauke „Kom”
Beograd

SADRŽAJ/CONTENTS

Originalnost islamske filozofije The Originality of Islamic Philosophy <i>Tehran Halilović</i>	1
Adamov pad kao krsno drvo The Fall of Adam as the Baptismal Tree <i>Rade Božović</i>	19
Božansko znanje i sloboda volje Divine Knowledge and Free Will <i>Mirsad Hadžajlić</i>	45
Suština racionalnog pristupa civilizaciji The Essence of a Rational Approach to Civilization <i>Muamer Halilović</i>	69
Tradicionalni pokreti u savremenom arapskom svetu Traditional Movements in the Contemporary Arab World <i>Seid Halilović</i>	97
Hasan al-Bana i pokret Muslimanske braće Hassan al-Banna and the Muslim Brotherhood Movement <i>Ivan Ejub Kostić</i>	113
Odnos Srpske pravoslavne crkve i vlasti u modernoj Srbiji (1831–2010) The Relationship between the Serbian Orthodox Church and the Authorities in Modern Serbia (1831–2010) <i>Vladimir Ćirić</i>	129
Uputstvo autorima Instructions for authors	155

ORIGINALNOST ISLAMSKE FILOZOFIJE

Tehran Halilović

*Grupa za religijsku filozofiju,
Centar za religijske nauke „Kom”, Beograd, Srbija*

Religijska filozofija, kao pojam, odnosi se na dugu i bogatu istorijsku filozofsku misao koja je u različitim oblicima pokazala vitalnost sve do danas, dok kao teorija opovrgava poslerenesansni pristup odnosu religije i filozofije i ukazuje na isprepletenost ove dve spoznajne baštine. Autor ovog članka postavlja islamsku filozofiju u centar pažnje i usredsređuje se na njenu originalnost.

Čitajući različite teorije o suštini islamske filozofije koju, ne obazirajući se na njen sadržaj, neki mislioci nazivaju arapskom, retko se nalazi primer da su, jedna pored druge, opisane dve islamske i filozofske svojstvenosti te filozofije. Stoga, većina postojećih definicija i opisa islamske filozofije teži ka okrnjenom određivanju glavnih osnova islamske filozofske misli, zbog kojih se, na kraju, dovodi u pitanje apsolutna originalnost islamske filozofije.

U ovom članku, autor nastoji da pojasni teorijske postulate potrebne za poimanje svojstvenosti islamske filozofije, u potpunosti, kako bismo mogli da pojмимо i opišemo filozofiju koja jeste, istovremeno – i filozofija i islamska.

Ključne reči: *islamska filozofija, religijska filozofija, odnos religije i filozofije, sveti tekstovi, razum, revelacija, teologija, gnoza, Prevodilački pokret, Ibn Sina (Avicena)*

Uvod

Vitalna religijska kultura zahteva čvrste spoznajne principe na kojima se zasniva. Kako budemo imali što jače i dublje korene religijske kulture, tako ćemo praviti sve prefinjenije i raskošnije religijsko okruženje.

The Originality of Islamic Philosophy

Tehran Halilović

*Department of Religious Philosophy,
Center for Religious Sciences "Kom", Belgrade, Serbia*

The term "Religious Philosophy" refers to the long-established and valuable historical philosophical thought which, in various forms, has been showing vitality to this day, whereas as a theory, it denies the post-renaissance approach to the relationship between the religion and philosophy and it points to the intertwining of these two cognitive heritages. Author of this article will put Islamic philosophy in the limelight and focus on its originality.

When reading various theories on the essence of Islamic philosophy which, regardless for its content, some thinkers called *Arabic*, it's rarely possible to find an example where they have described the two Islamic and philosophical distinctiveness of that philosophy, side by side. Hence, majority of the existing definitions and descriptions of Islamic philosophy seek to determine the truncated main postulates of Islamic philosophical thought, whereas in the end it is the absolute originality of Islamic philosophy that is called into question.

In this article, author tries to clarify the theoretical assumptions that are necessary for understanding the specifics of Islamic philosophy, completely, so that we can conceive and describe the philosophy that is at the same time – philosophical and Islamic.

Keywords: *Islamic philosophy, religious philosophy, relationship between religion and philosophy, sacred texts, intellect, revelation, theology, gnosis, Translational movement, Ibn Sina (Avicenna)*

АДАМОВ ПАД КАО КРСНО ДРВО

Раде Божовић

Филолошки факултет, Универзитет у Београду, Србија

Овај рад жели да се једно од најважнијих места у Библији, пре свега у *Књизи Њостанања*, размотри са антрополошког и социолошког становишта, али да се уваже и мисли боготражитеља. Реч је о сложеној за тумачење причи о Адамовом, односно човековом паду. Желело се да се посебно размотре питања везана за грех и за слободу избора у животу сваког појединца, из чега произлази и његова одговорност према заједници. Иако су ову причу много разрађивали богослови, а нарочито руски боготражитељи, она је привлачила и пажњу философа, као што је, на пример, Сиоран. Чини се да су руски боготражитељи остали на средокраћу између теологије и философије. После прегледа шире философске и социолошке литературе, може се закључити да зло није примарно у човековом карактеру, како га неки песимисти разумеју, и да је човекова слобода избора највећи изазов у који је човечанство упало. Слобода (избора) је ипак питање чисто етичке природе, мада за неке вере етичка питања нису од примарног значаја. Оптимистички гледано, о слободи се могу навести сјајна размишљања, а код Берђајева посебно, јер се у његовим размишљањима, поред философског става, могу препознати и теолошки ставови. Грех и слобода су повезани, и нема греха а да није нарушена слобода. Студија зато жели да укаже на оптимистичку страну овог питања важног за будућност човечанства, имајући у виду и ону коју нам нуди Сиоран, мада и она није оптимистичка. Сиоранова понуда разрешења тог питања може се сажети у шопенхауерски песимизам: да је слобода модерни еквивалент за пад, али је ипак лакше прихватити Берђајева, који, и поред нужног философског песимизма, шире и заносније гледа на човекову слободу – као на потребу да се изађе из субјективизма и затвореног индивидуализма.

Кључне речи: *Адамов паd, грех, змија, слобода, смрт, божићражење, човек*

The Fall of Adam as the Baptismal Tree

Rade Božović

Faculty of Philology, University of Belgrade, Serbia

This study is an attempt to give an anthropological and sociological consideration of one of the most important stories in the Bible, which is primarily discussed in the Book of Genesis. It is the story of the fall of Adam, that is the fall of man, which is difficult to interpret. The primary purpose of this study was to consider the issues related to sin and the freedom of choice of every individual, from which one's responsibility to community arises. The theme has been much elaborated on by theologians, even by philosophers such as Cioran, and especially by Russian God-Seekers, who stand halfway between theology and philosophy. After reviewing the extensive philosophical and sociological literature on this subject, one can draw the conclusion that evil is not primal in man's character, as some pessimists have understood it, and that the freedom of choice is the greatest challenge that humanity faces. The freedom of choice, after all, is a question of a purely ethical nature, for in monotheistic religions, ethical issues are not primary. From the optimist's point of view, brilliant thoughts about freedom can be cited, especially from Berdyaev's works, because in his reflections, in addition to philosophical stances, theological ones can be recognized. Sin and freedom are interconnected, and there can be no sin without the violation of freedom. This study wants to point to the optimistic side of the matter which is important for the future of mankind, while at the same time keeping in mind what is offered by Cioran. Cioran's offer for solving the issue could be summed up as Schopenhaueristic pessimism which claims freedom is the modern equivalent of the Fall, while it is easier to accept Berdyaev, who, more widely and enthusiastically, sees the freedom of man as the need to come out of his subjectivism and closed individualism.

Keywords: *the fall of Adam, sin, snake, freedom, death, God-Seekers, man*

BOŽANSKO ZNANJE I SLOBODA VOLJE

Mirsad Hadžajlić

Filozofski fakultet, al-Mustafa internacionalni univerzitet, Kom, Iran

Arbitrarni čin slobodne volje, naporedo sa autentičnom determinacijom cjelokupnog sistema egzistencije, prema nekompatibilističnim mišljenjima, jeste nešto što je u biti nemoguće. To isto vrijedi i za koncentričnost pravde zajedno sa pojavama zla. S druge strane, slobodna volja je, po kompatibilističnim mišljenjima, u biti moguća samo ukoliko je u skladu sa autentičnom determinacijom cjelokupnog sistema egzistencije. Po ovom mišljenju, arbitrarni čin slobodne volje koji nema osnovu u ranijem znanju i mudrosti, ili u, drugačije kazano, *preustanovljenoj harmoniji*, ne može biti ništa drugo nego slučajnost i, u konačnici, prisila.

Kompatibilistični odgovor na primjedbe upućene koncentričnosti pravde sistema egzistencije i nelogičnosti religijskih vjerovanja naporedo sa fenomenima svojevlnog zla, leži u teorijama *arbitrarne teodiceje* i *arbitrarne odbrane*.

Osnovna namjera prve teorije jeste dokazati da je Bog stvaranjem svijeta koji obuhvata arbitrarna ili svojevlna bića, uspio stvoriti najsavršeniji mogući svijet, tj. ovaj aktualni svijet, iako je znao da će neka od njih davati prednost zlu nad dobrom. Ali to da se maksimalnom dobru ne pridaje postojanje kako bi se izbjeglo minimalno zlo, samo po sebi je maksimalno zlo, što se ne slaže sa osobinama božanske savršenosti. Druga teorija u osnovi tvrdi da vjernost Bogu kao apsolutnom savršenstvu, u koje ulazi i apsolutna dobronamjernost, s jedne strane, naporedo sa fenomenima zla, s druge – s obzirom na studiju o mogućim svjetovima – ne povlači kontradikciju i esencijalnu nemogućnost. Naprotiv, ta slika o sistemu postojanja i o aktualnom svijetu kao najsavršenijem i svijetu proisteklom iz najsavršenije egzistencije, jedna je sasvim logična i sa umnim kriterijima usklađena slika, pošto je postojanje takvog svijeta nešto što je u biti moguće, a ne nešto što je nužno nemoguće.

Ključne riječi: *autentičnost determinacije, apriorno božansko znanje, preustanovljena harmonija, cjelokupni sistem egzistencije, slobodna volja, arbitrarno zlo, determinizam, koncentričnost pravde*

Divine Knowledge and Free Will

Mirsad Hadžajlić

*Faculty of Philosophy, Al-Mustafa International University,
Qom, I. R. Iran*

An arbitrary act of free will, in addition to the authentic determination of the whole system of existence, according to the incompatible point of view, is something essentially impossible. This is also true regarding the concentricity of justice along with evil phenomenon. By contrast, free will, according to compatible point of view, is essentially possible only if it is in harmony with the authentic determination of the whole system of existence. According to this viewpoint, an arbitrary act of free will, which is not based in earlier knowledge and wisdom or in other words, in *pre-established harmony*, can be nothing more than an instance of chance and finally compulsion.

The compatible response to the objections regarding the concentricity of justice of the system of existence and irrationality of religious beliefs, along with appearances of voluntary evil, lies in the theories of the *free will theodicy* and the *free will defense*.

The significant content of the first theory claims that, by creating a world of arbitrary beings, God has been able to create the most perfect world that is the actual world, even though He knew some of these arbitrary beings would prefer doing evil over good. But, abstinence from giving existence to maximal good, in order to avoid minimal evil, is in itself maximal evil and as such does not adhere to the divine attributes of perfection. However, the significant content of the second theory claims that the belief in a God who possesses absolute perfections, amongst others absolute benevolence, on one hand, and evil phenomenon, on the other – due to the study of possible worlds – does not entail any contradiction and essential impossibility. Rather, the idea of the system of existence and the actual world being the most perfect and the one stemming from the most perfect existence is a rational and logical idea, which corresponds with intellectual criteria; since the existence of such a world is something essentially possible, and not something necessarily impossible.

Keywords: *authenticity of determination, a priori divine knowledge, free will, pre-determined harmony, an overall system of existence, arbitrarily evil, determinism, concentricity of justice*

SUŠTINA RACIONALNOG PRISTUPA CIVILIZACIJI

Muamer Halilović

*Grupa za religijsku civilizaciju,
Centar za religijske nauke „Kom”, Beograd, Srbija*

Civilizacija, kao najveća sistematična jedinica u čovekovom društvenom životu i kao drugorazredna prezentacija istinitih postojećih činjenica posle one ontološke, može predstavljati dve različite manifestacije. U prvoj, proizlazeći, precizno i detaljno, iz svojih prethodnih egzistencijalnih sfera, odnosno onih istinitih i činjeničnih pre svega, a zatim i spoznajnih, ontoloških i epistemoloških, ona će sačinjavati harmonični sistem koji je u potpunom skladu sa postojanjem, onakvim kakvo ono stvarno jeste. Međutim, druga civilizacijska manifestacija jeste nepotpuna i inkompatibilna sa stvarnim činjenicama s jedne, i sa celokupnim spoznajnim sistemom s druge strane. Razume se, druga civilizacijska manifestacija, zbog toga što joj nedostaje harmonije i što ne proizlazi iz srži istine, nipošto ne može ponuditi večno individualno i društveno blaženstvo.

Promatrajući iz perspektive istorije čovekovog uma i njegove stečene nauke, shvatamo da su duhom čovečanstva dominirala dva univerzalna misaona toka koja su katkada, snažnije ili blaže, prožimajući mu postojanje, dopirala do njegovih najsloženijih doktrina i teorija. Prva doktrina koja se pojavila bila je racionalne prirode, dok je ona kasnija predstavljala relativistički pristup stvarnim činjenicama, te veoma brzo sasvim negirala i njihovo eksterno postojanje. U skladu sa navedenim prikazom civilizacije, tvrdimo da relativistički pristup civilizaciji dovodi do haotične civilizacije u kojoj vlada globalni nered, dok racionalni pristup, proizlazeći izrazito i precizno iz poretka istinitih činjenica, te prelazeći mostom ontološkog i epistemološkog saznanja, stvara potpunu i harmoničnu civilizaciju koja čoveka i njegovo društvo, shodno usavršavajućim stupnjevima egzistencije, vodi ka večnom blaženstvu. Suštinu takve civilizacije, univerzalno gledano, obeležavaju argumentovanost i kompatibilnost sa stvarnim činjenicama s jedne, i religija kao

riznica savršenih egzistencijalnih tajni postojanja, razjašnjenih spoznajnom snagom njenog jedinog Uzroka, s druge strane.

Ključne reči: egzistencija, znanje, civilizacija, racionalni svetonogled, relativistički svetonogled, religija

Uvod

Civilizacija je, po svojoj osnovnoj definiciji, najveća sistematična jedinica u čovekovom društvenom životu. Prema tome, sasvim je prirodno da u njevoj suštinskoj strukturalizaciji sagledamo simbiozu raznih, ali ipak srodnih elemenata. Ukoliko bismo hteli da, u okviru kratkih rečenica i fraza, ukažemo na donekle kompletni, pretenciozni i transparentni prikaz civilizacije, razjasnili bismo njenu suštinu na sledeći način.

Ona je objektivno, dinamično i napredno ustrojstvo koje, u ljudskoj zajednici, na osnovu unutrašnjeg i vanjskog reda, uspeva i moguće je da će i dalje uspevati u tome da fenomenalizuje svoje kulturne potencijale u senci svojih otpornih ekonomskih, političkih i militarnih preovlađujućih sistema, i koje je na taj način doprlo do uniformnih duhovnih i materijalnih dostignuća.

Civilizacijska instrumentalna uloga umnogome se odslikava i u ovom kratkom, ali svakako univerzalnom prikazu, tako da sasvim jednostavno stizemo do zaključka da nam ona može poslužiti poput korita u koje će se kasnije ulivati rečice raznih naučnih oblasti i najzad izgraditi kolektivnu sadržinu celokupnog čovekovog sistematskog uma i svetionik njegove nauke. Racionalna i naučna prezentacija jednog stabilnog civilizacijskog sistema koji se zasniva na fundamentima čovekovog uma, zasigurno bi ulila novi duh i nijansu u njegova individualna i društvena razmatranja. Takav pristup civilizaciji preuzima rukovodstvo nad naučnim aspektima čovekove zajednice i znatno određuje status ostalih dimenzija njegovog života. Prema tome, jasno je da ukoliko taj racionalni pristup i njegov demonstrativni rezultat budu bliži ontološkom istinskom svetonogledu, utoliko će oni uticati i na ostale elemente jedne zajednice. Na osnovu rečenog, shvatamo da racionalno razmatranje suštine civilizacije i demonstrativna prezentacija njenog kolektivnog i univerzalnog ustroja, predstavljaju jednu od osnovnih i matičnih dužnosti svakog naučnika; jer ljudska zajednica će, jedino na taj način, uspeti da prečisti svoj identitet i prvo spekulativno, a zatim i praktično, sagleda svoj položaj u svetu, u ontološkom smislu.

Na osnovu racionalnih i demonstrativnih kredibilnih i delikatnih argumenata, svaki ljudski učinak eksplicitno proizlazi iz njegove *volje*, dok se ona

The Essence of a Rational Approach to Civilization

Muamer Halilović

*Department of Religious Civilization,
Center for Religious Sciences "Kom", Belgrade, Serbia*

Civilization as the largest systematical unit of human's social life and as the secondary presentation of true existing facts, after the ontological one, may represent two different manifestations. In the first manifestation, derived accurately and in detail from its previous existential spheres, is the one that is primarily true and factual rather than cognitive, epistemological and ontological, civilization will form a harmonious system that is in full accordance with the existence of the state in which it really is. Nevertheless, the second manifestation of civilization is incomplete and incompatible with the actual facts on the one hand and the entire cognitive system on the other. Hence, it is understood that the second manifestation can offer neither individual, nor social eternal bliss, because it lacks harmony and because it has not derived from the essence of truth.

Having been looking at history from the perspective of man's mind and acquired science, we realize that the spirit of humanity was dominated by two universal ways of thinking, which were sometimes, more or less intensive and imbuing in their existence, have reached to complex theories and doctrines. The first apparent doctrine was of a rational nature, while the later one represented a relativistic approach to the real facts, whereby it completely negated its external existence. Having in mind the depiction of civilization mentioned above, we argue that the relativistic approach leads to a chaotic civilization which is ruled by global anarchy. While the rational approach, that extremely and precisely issues from an order of true facts, and then crosses the bridge of ontological and epistemological cognition, creates a complete and harmonious civilization which, in accordance with perfective levels of existence, leads man and society towards an eternal bliss. Universally perceived, the essence of this civilization is determined by arguments and compatibility with real facts on one hand, and the religion as the treasury for perfect existential secrets of existence, explained by the cognitive power of its only Cause, on the other.

Keywords: *existence, knowledge, civilization, rational worldview, relativistic worldview, religion*

TRADICIONALNI POKRETI U SAVREMENOM ARAPSKOM SVETU

Seid Halilović

*Grupa za savremeno religijsko mišljenje,
Centar za religijske nauke „Kom”, Beograd, Srbija*

Predstavnici reformističkih tokova savremenog muslimanskog mišljenja usmereni su na rekonstrukciju religijskog učenja na temelju *čvrstih* epistemoloških principa poslerenesansne nauke. U islamskom svetu, pojavili su se brojni modeli racionalističkog ili empirističkog tumačenja religije. U stvari, smatra se da će se, samo na taj način, religijska tradicija očuvati i odvojiti od nenaučnih, mitoloških ili ideoloških interpretacija.

Međutim, ogromna većina ranijih baštinka islamskih nauka, kao i savremenih predstavnika tradicionalnog islama, ne razume ovako svoje metafizičko-religijske doktrine. U njihovim mislima, rekonstrukcija islamskih učenja na osnovu spoznajnih principa moderne nauke poistovećena je sa žrtvovanjem najdubljih i najprefinjenijih sfera teomonističke spoznaje islamske tradicije.

Danas su najučestaliji predmeti islamoloških rasprava novi islamski stavovi koji se, manje ili više, udaljavaju od ustaljene tradicije religijske učenosti, utvrđene i produbljivane nekoliko vekova pre susreta muslimana sa modernim zapadnim tokovima mišljenja.

Služeći se metodom analize literature i izvora, ova studija pokušava da predstavi naučnu moć i značajne potencijale tradicionalnog islama, odnosno opšteg i izvornog religijskog mišljenja, koji su ključni za ravnopravno suočavanje sa svim spoznajnim izazovima samootuđenog modernizma i za iznalaženje trajnih rešenja za mnogostruke krize današnjeg čoveka.

U njoj se osvrćemo na značajne napore glavnih baštinka tradicionalnog islama u savremenom arapskom svetu, koji su, snagom spoznajne privrženosti intelektualno-intuitivnom bogatstvu naučnog stadijuma islama, inspirisali ili vodili različite društvene pokrete u svojim zemljama. Oni su, uglavnom, bili pripadnici raznih sufijskih redova sa izrazitim osećanjem društvene odgovornosti.

Ključne reči: *savremeni arapski svet, modernitet, tradicionalni islam, šejh Ahmad al-Alavi, sanusije*

Traditional Movements in the Contemporary Arab World

Seid Halilović

*Department of Contemporary Religious Thought,
The Center for Religious Sciences "Kom", Belgrade, Serbia*

The representatives of reformative trends in contemporary Muslim thought are focused on the reconstruction of religious teachings based on *firm* epistemological principals of post-renaissance science. A number of rational and empirical ways of religious interpretation have appeared in the Islamic world. In fact, they were considered the only way for the religious tradition to be preserved and kept away from nonscientific, mythological and ideological interpretations.

However, the vast majority of the former representatives of Islamic knowledge, as well as the contemporary thinkers of traditional Islam, do not interpret their metaphysical and religious doctrines in this way. The reconstruction of Islamic teachings based on cognitive principles of modern science is, in their thinking, equated with sacrificing the deepest and finest spheres of monotheistic comprehension of Islamic tradition.

Today, the most common subjects of the islamological debate are the new Islamic attitudes that are, to a greater or lesser extent, departing from defined tradition of religious teaching, which was established, analyzed, and deepened for several centuries prior to the Muslim encounter with modern, Western ways of thinking.

By using the analytical method of literature and resource analysis, this study will try to present the intellectual power and potential of traditional Islam, e.g. general and indigenous religious thought, which is crucial for dealing equally with all the challenges of cognitive self-alienated modernism and finding permanent solutions to the manifold crises, with which the man is coping today.

In this work we shall reflect on the significant efforts of the leading inheritors of traditional Islam in the contemporary Arabic world that have, by the power of their devotion to intellectual and intuitive wealth of the cognitive stages of Islam, inspired or led different social movements in their countries. They were, mainly, members of various Sufi orders, expressing a distinct feeling for social responsibility.

Keywords: *contemporary Arab world, modernity, traditional Islam, Sheikh Ahmad al-Alawi, Senussi Sufi order*

HASAN AL-BANA I POKRET MUSLIMANSKE BRAĆE

Ivan Ejub Kostić

Balkanski centar za Bliski istok, Beograd, Srbija

Rad ima za cilj da približi život i misao Hasana al-Bane, osnivača i idejnog tvorca najvažnijeg savremenog pokreta za islamski preporod – Muslimanske braće. Namera rada je bila da pokažemo kakve su okolnosti bile u Egiptu u vreme formativnog perioda misli Hasana al-Bane i osnivanja pokreta Muslimanske braće kako bi se bolje shvatio višedimenzionalni karakter organizacije koja je danas, nakon skoro devedeset godina od osnivanja 1928. godine, prvi put došla na vlast u Egiptu. Takođe, rad se bavi i odnosom Hasana al-Bane prema kolonijalizmu, tradicionalnoj ulemi, nacionalizmu, komunizmu, demokratiji i tradicionalnim islamskim vrednostima. Poseban naglasak u radu stavljen je na uticaj sufijске misli na Hasana al-Banu, koji je od rane mladosti bio duboko vezan za hasafijski tarikati.

Ključne reči: *Hasan al-Bana, Muslimanska braća, sufizam, religijski nacionalizam, društveni aktivizam*

Uvod

Pokret Muslimanske braće tokom decenija postao je globalni fenomen koji privlači sve veću pažnju naučnika iz različitih polja društvenih nauka. U uvodu rada posebno bih želeo da posvetim pažnju dvema pojavama koje se direktno ili indirektno tiču pokreta Muslimanske braće.

Hassan al-Banna and the Muslim Brotherhood Movement

Ivan Ejub Kostić

The Balkan Centre for the Middle East, Belgrade, Serbia

The aim of this work is to shed light on the life and thoughts of Hassan al-Banna the founder and architect of the most important contemporary movement for Islamic revival. Our intention in this work is to show the circumstances that existed in Egypt at the time of the formative phases of Hasan al-Banna's thoughts and the formation of the Muslim Brotherhood movement, so that we are better able to gain an understanding of multidimensional character of the organization that is governing the state for the first time after almost 90 years from its foundation in 1928. This work is also deals with the Hassan al-Banna's attitude towards colonialism, traditional *ulema*, nationalism, communism, democracy and traditional Islamic values. Special emphasis in this work has given to the influence that Sufi thoughts have had on Hassan al-Banna who was deeply involved with *Hasafi tariqa* from his early adolescence.

Keywords: *Hassan al-Banna, Muslim Brotherhood, Sufism, religious nationalism, social activism*

ОДНОС СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ И ВЛАСТИ У МОДЕРНОЈ СРБИЈИ (1831–2010)

Владимир Ћирић

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Србија

Модерна Србија је прошла кроз неколико државних уређења, а власт је у свим режимима била склона томе да користи Цркву за своје дугорочне циљеве. Посебан је однос који је Црква имала према народу у држави, који се није ограничавао само на пастирски рад, већ и на просветитељски, па и политички. У овом раду је изнет однос који је СПЦ имала са властима током историје и њен однос према народу у смислу објашњења колико је била посредник између власти и народа, а исто тако и колико је била подстрекач народу за деловање. Због различитости периода кроз које је држава пролазила, рад је подељен на целине које су одређене према значају који су дати периоди имали за Цркву, без обзира на поклапање са периодима који су значајни у смислу секуларне историје.

Кључне речи: *Српска православна црква, Србија, Југославија, канонски удар, Конкордајска криза, веронаука, екстремистичке организације, насилије, Јован Зизиулас*

Увод

Српска православна црква и војска једине су установе у Србији које су преживеле све епохе и једине две установе које, и поред скандала који су их пратили, уживају највеће поверење народа.

Управо због континуитета који СПЦ има на простору Србије и на западном Балкану уопште, није било могуће описати однос који је имала са властима у само једном одређеном временском трајању, већ сагледати тај однос у целини. Иако је модерна Србија прошла кроз неколико

The Relationship between the Serbian Orthodox Church and the Authorities in Modern Serbia (1831-2010)

Vladimir Ćirić

Faculty of Political Sciences, University of Belgrade, Serbia

Modern Serbia has undergone several political changes, while the authority in all the regimes was inclined to using the Church as an instrument for its long-term goals. The relationship that the Church had towards the people in the state was special, and it was not limited to pastoral work only, but included enlightening them and even offering political direction. In this work we will present the relationship that the Serbian Orthodox Church (SOC) had with the state authorities throughout history, and its attitude towards the people in times where the Church served as an intermediary between the authorities and the people, as well as the instigator of the people's actions. Due to the diversity of periods which the state was going through, the work is divided by the units, that are determined by the importance of that period for the Church, regardless of the congruency with periods that are significant in terms of secular history.

Keywords: *Serbian Orthodox Church, Yugoslavia, Canonical impact, Concordat crisis, religious education, extremist organizations, violence, John Ziziulas*

UPUTSTVO AUTORIMA

Ciljevi i tematske oblasti

Nauka nije uvek označavala propozicije koje su proverljive snagom našeg osetnog iskustva. Dominacija empirizma uskratila je pravo modernoj nauci na to da brojne ranije naučne discipline sagledava u okviru svoje spoznajne baštine.

Već duže, mnogi mislioci jasno govore o ograničenjima moderne nauke. Moderni čovek je pokorio nauku svojoj volji i tvrdi da je istina ono što on sam želi. Takva nauka vodi ka samootuđenju koje današnja društva osećaju više nego ikada u istoriji čovečanstva.

Religijski pogled nam razotkriva, s one strane materijalnog sveta, mnoštvo sfera realnosti o kojima razne racionalne i intuitivne discipline iznose svoje utemeljene sudove. Ovakva prosuđivanja i sve discipline koje, snagom raznih metodoloških pristupa, razmatraju materijalne objekte i pojave u okviru spoznajnih načela teomonističke tradicije, sačinjavaju religijske nauke.

Suprotno tome da prihvate naučno neosnovanu i nametnutu poslerene-sansnu definiciju nauke, religijski naučnici se usmeravaju ka nauci na temelju epistemoloških principa religijskog pogleda na svet. Centar za religijske nauke „Kom” nastoji da, u slobodnom naučnom ambijentu, bez modernističkih predrasuda, razmotri da li utvrđene religijske nauke donose trajna rešenja za mnogostruke krize savremenog čoveka.

Centar za religijske nauke „Kom” poziva sve mislioce da pruže svoj doprinos i udeo u toj misiji. Šestomesečni časopis „Kom” svim naučnim i akademskim krugovima pruža povoljnu priliku za iznošenje argumentovanih diskusija i raznih intelektualnih doktrina na polju religijskih nauka. Naučni delokrug ovog časopisa sadrži široki spektar univerzalnog, fundamentalnog i demonstrativnog razmatranja svih nauka zasnovanih na spoznajnim načelima teomonističke tradicije.

Časopis za religijske nauke „Kom” jeste šestomesečnik naučno-istraživačke prirode koji objavljuje Centar za religijske nauke „Kom”, nevladina i neprofitna institucija posvećena širenju izvornog religijskog identiteta usred tegobnih prilika u kojima se nalazi savremeni čovek. Shodno tome, „Kom” izdaje analitičke i kritičke naučne radove, razmotrene i ispisane sa ciljem produkcije realnih religijskih nauka, u okvirima savremene religijske misli, religijske filozofije i religijske civilizacije.

Ciljevi

- Razotkrivanje novih dimenzija postojanja kroz filozofske argumente zasnovane na religijskim spoznajnim principima.
- Pojašnjavanje racionalnih principa religijskih verovanja radi njihovog očuvanja od najezde modernog sekularizma.
- Izlaganje novih filozofskih rešenja za definisanje savremenih spornih pojmova u svetlu postojeće religijske filozofije.
- Predstavljanje istaknutih mislilaca na polju religijske filozofije.
- Povećanje kvaliteta istraživačkih aktivnosti na polju religijske filozofije i jačanje njihovog položaja i udela u naučnim krugovima.
- Formiranje novog produktivnog i generalnog pristupa celokupnim istraživanjima o civilizaciji.
- Razotkrivanje fundamentalne uloge gnoseološkog i ontološkog religijskog sistema u formiranju teoretskog modela civilizacije.
- Sagledavanje osnovnih i principijelnih elemenata civilizacije, posebno u vezi sa religijskom civilizacijom.
- Intelektualna produkcija celokupnog teorijskog modela obuhvatne religijske civilizacije.
- Pojašnjavanje spoznajnih principa i identiteta religijske nauke u svojstvu potpunog rešenja za nastupajuće tegobne prilike savremenog čoveka.
- Proučavanje teorijskih izazova u naučnim i spoznajnim odnosima religioznih društava sa savremenim svetom, uz promatranje budućih spoznajnih kriza.
- Analiziranje principa naučnih pristupa savremenih religijskih mislilaca i njihovog odnosa sa različitim spoznajnim stadijumima.
- Sagledavanje teorijskih podloga savremenih religijskih pokreta i načina njihovog usmeravanja u skladu sa načelima teomonističke spoznaje religije.

Tematske oblasti naučnih radova

- Odnos između religije i filozofije u današnjem svetu.
- Odnos između religije i filozofije u srednjem veku.
- Značaj religije u rešavanju filozofskih pitanja.
- Predstavljanje religijskih filozofa u hrišćanskoj i islamskoj tradiciji i značaja njihovog filozofskog napora u formiranju kasnijih filozofskih škola.

- Definisane religijske filozofije i razmatranje značaja njenih grana.
- Iznošenje bibliografskih podataka o knjigama i radovima koji su usmereni ka proučavanju religijske filozofije.
- Racionalni i analitički prikaz religijskih civilizacija u istoriji čovečanstva.
- Konceptualna prezentacija suštine religijske civilizacije.
- Argumentovana klasifikacija raznih metoda istraživačkih razmatranja o civilizaciji.
- Demonstrativno sagledavanje ontološkog položaja civilizacije i njenog odnosa prema istinskoj religiji u teomonističkim doktrinama religijskih mislilaca.
- Kritičko razmatranje odnosa između religije i civilizacije u okviru misaonih principa modernih pogleda.
- Društveni i istorijski uslovi savremenih religijskih tokova u raznim regionima u svetu i njihov odnos prema modernom Zapadu.
- Savremeni teorijski izazovi u religioznim društvima.
- Spoznajna načela religijskih nauka u tradicionalnim i modernim epohama.
- Pokreti i mislioci u savremenim religioznim društvima, njihovi spoznajno-društveni izvori u istoriji religijske tradicije i vidovi suočavanja sa mišljenjem poslerenesansnog Zapada.
- Uslovi, proces i rezultati uticaja zapadnih spoznajnih tokova i mislilaca u savremenim religioznim društvima.

Uputstvo autorima

Uredništvo prima tekstove na srpskom (bosanskom, hrvatskom, crnogorskom...) i engleskom ili drugim svetskim jezicima, isključivo u elektronskoj formi, na sledeću adresu: kontakt@centarkom.rs. Svi radovi podležu anonimnoj recenziji najmanje dva recenzenta. Celi rad i sažetak, uključujući i njegov prevod na engleskom jeziku, obavezno se lektorišu. Uredništvo primarno objavljuje radove koji odgovaraju predloženim temama, ali svakako prihvata i druge naučne radove iz oblasti religijskih nauka. Rukopisi moraju biti ispisani u sledećem obliku:

Neophodno je da osnovni tekst prate naslov, sažetak, ključne reči, zaključak, odnosno rezime, spisak korišćenih izvora i literature i kratka biografija. Takođe, neophodno je da se osim imena autora, navede i njegova afilijacija, odnosno naziv ustanove u kojoj radi, i eventualno u kojoj je obavio istraživanje.

Rukopisi moraju biti ispisani u programu *Microsoft Office Word* fontom *Times New Roman 12* i sadržati najmanje jedan naučni tabak, odnosno 16 stranica, odnosno 28.800 karaktera bez razmaka. Takođe, rukopis ne sme sadržati više od dva naučna tabaka, odnosno 57.600 karaktera bez razmaka.

Sažeci (na dva jezika) mogu imati od 100 do 300 reči, dok ključne reči (na dva jezika) sačinjavaju 5 do 10 reči.

Strana imena:

Strana imena (osim u bibliografskim jedinicama) fonetski se transkribuju u skladu sa pravilima pravopisa jezika na kojem je rad napisan, a prilikom javljanja u zagradi, navodi se njihov izvorni oblik. Imena geografskih i sličnih odrednica, takođe, fonetski se transkribuju bez posebnog navođenja originala u zagradama.

Crta i crtica:

Kada se navode stranice, od jedne do neke druge, ili kada se to čini za godine, između brojeva stoji crta bez razmaka, a ne crtica.

Primer:

Ispravno: 133–138

Neispravno: 133-138

Isto važi i za umetnute rečenice koje se odvajaju crtama sa razmakom. Ostala pravila za upotrebu crte i crtice poštuju se na osnovu važećeg pravopisa jezika kojim je rad napisan.

Način citiranja:

Pri pisanju rukopisa za Časopis za religijske nauke „Kom”, autori su u obavezi da poštuju sledeća pravila, uglavnom vezana za citiranje. Bibliografske jedinice citiraju se u skladu s uputstvom *Harvard Style Manual*. U sledećim redovima, naveden je način citiranja najčešćih bibliografskih jedinica.

Knjige:

U spisku literature:

Prezime, ime, u zagradi godina izdanja, naslov knjige, mesto izdanja, izdavač.

Primer: Nasr, Seyyed Hossein (2006), *Islamic Philosophy from Its Origin to the Present*, New York, Suny Press.

U tekstu:

U zagradi prezime autora, godina izdanja, dvotačka, stranica.

Primer: (Nasr 2006: 105)

U napomeni:

Prezime autora, godina izdanja, dvotačka, stranica. U napomenama, knjiga se citira isključivo na skraćeni način.

Primer: Nasr 2006: 105.

Članci:*U spisku literature:*

Prezime, ime, u zagradi godina izdanja, naslov teksta pod navodnicima, naslov časopisa u italiku, godište časopisa, u zagradi broj sveske u godištu ukoliko paginacija nije jedinstvena za ceo tom, dvotačka i broj stranice.

Primer: Hinić, Darko (2012), „Evaluacija Skale poremećaja upotrebe interneta (PUI)”, *Psihologija* 45: 311–325.

Žunjić, Slobodan (2011), „Logički dijagrami u srpskim srednjovekovnim rukopisima”, *Theoria* 54 (4): 127–160.

U tekstu:

U zagradi prezime autora, godina izdanja, dvotačka, stranica.

Primer: (Hinić 2012: 321)

(Žunjić 2011: 133)

U napomeni:

Prezime autora, godina izdanja, dvotačka, stranica. Ne stavljaju se skraćene „str.”, „vol.”, „tom”, „br.” i slične. U napomenama, članci se citiraju isključivo na skraćeni način.

Primer: Hinić 2012: 321.

Žunjić 2011: 133.

Zbornici:*U spisku literature:*

Prezime i ime priređivača, u zagradi skraćenica „prir.”, u zagradi godina izdanja, izdavač i stranica po potrebi.

Primer: Espozito, Džon (prir.) (2002), *Oksfordska istorija islama*, Beograd, Clio.

U tekstu:

U zagradi prezime autora, godina izdanja, dvotačka, broj stranice.

Primer: (Espozito 2002)

U napomeni:

Prezime autora, godina izdanja, dvotačka, stranica. U napomenama, zbornici se citiraju isključivo na skraćeni način.

Primer: Espozito 2002.

Tekstovi iz zbornika:*U spisku literature:*

Prezime i ime autora, u zagradi godina, naslov teksta pod navodnicima, slovo „u” (u zborniku), ime i prezime priređivača zbornika, u zagradi „prir.”, naslov zbornika u italiku, mesto izdanja, izdavač, dvotačka i broj stranice (ako je potrebno).

Primer: Karčić, Fikret (1990), „Opšti pogled na pravo u islamu, njegov istorijski razvoj, teorijske i praktične mogućnosti reforme”, u J. Ramić (prir.), *Zbornik radova Islamskog teološkog fakulteta u Sarajevu*, Sarajevo: Islamski teološki fakultet, str. 7–19.

U tekstu:

U zagradi prezime autora, godina izdanja, dvotačka, broj stranice.

Primer: (Karčić 1990: 15)

U napomeni:

Prezime autora, godina izdanja, dvotačka, broj stranice. Skraćenica „str.” dopuštena je samo u spisku literature.

Primer: Karčić 1990: 15.

Članak iz novina:*U spisku literature:*

Prezime, ime, u zagradi godina, naslov članka pod navodnicima, naziv novina u italiku, datum, broj stranice.

Primer: Andrić, Vesna (2012), „Jedanaest godina od uvođenja veronauke u državne škole; rezultati nepoznati”, *Danas*, 20. oktobar, str. 8.

U tekstu:

U zagradi prezime autora, godina izdanja, dvotačka, broj stranice.

Primer: (Andrić 2012: 8)

U napomeni:

Prezime autora, godina izdanja, dvotačka, broj stranice.

Primer: Andrić 2012: 8.

Internet:

Prilikom citiranja tekstova s interneta, osim internet-adrese sajta na kojem se tekst nalazi i naslova samog teksta, neophodno je navesti i datum posete toj stranici, kao i dodatna određenja ukoliko su dostupna (godina, poglavlje i sl.).

U literaturi:

Prezime, ime, naslov članka pod navodnicima, u zagradi „internet”, „dostupno na:”, adresa sajta, u zagradi „pristupljeno” i precizan datum.

Primer: Plantinga, Alvin, „Theism, Atheism, and Rationality” (internet) dostupno na: <http://www.noormags.com/view/fa/articlepage/574392> (pristupljeno 15. avgusta 2012).

U tekstu:

U zagradi prezime, „internet”.

Primer: (Plantinga, internet).

U napomeni:

Prezime, „internet”.

Primer: Plantinga, internet.

Napomene o citiranju:

Prilikom citiranja iz raznih izvora (knjiga, časopisa, zbornika, tekstova iz zbornika, novina ili sa interneta), pojavljuju se ređi slučajevi koji nekada odstupaju od uobičajenog načina citiranja. U sledećim redovima spomenućemo nekoliko neophodnih napomena u vezi sa takvim slučajevima.

Napomena 1.

Ukoliko se neposredno pre citata spominje autorovo ime, nije potrebno da se, u istom, njegovo ime ponovi.

Primeri:

Knjige: Nasr (2006: 105) ne iznosi slično mišljenje.

Članci: Hinić (2012: 321) tvrdi da...

Žunjić (2011: 133) govori o tome na sledeći način.

Zbornici: Espozito (2002: 427) ne prihvata tu razliku.

Tekstovi iz zbornika: Karčić (1990: 15) ne podržava iznesenu teoriju.

Članci iz novina: Andrić (2012: 8) zagovara kritički pristup takvim izlaganjima.

Internet: Plantinga (internet) agreed that from a theistic point of viewpoint, the idea of proper functioning, as applied to us and our cognitive equipment, is not problematic.

Napomena 2.

Ukoliko originalni tekst, iz bilo kog razloga, nije ostraničen, navodi se poglavlje (section, volume) u kojem je tekst objavljen, a ako tekst nije podeljen ni na poglavlja, tada se ispisuje skraćena n. p. (no page).

Primeri:

Knjige: (Jones 2008: sec. 1)

(Avicena 1943: n. p.)

Tekstovi iz novina: (Kejhan 1945: n. p.)

Napomena 3.

Ukoliko se tekst osvrće na više izvora, potrebno je spomenuti svaki od njih. Takođe, ako se odnosi na sam izvor, a ne na određeni deo iz njega, nije potrebno da se upiše i broj stranice.

Primeri:

Knjige: Ova diskusija je veoma poznata u poslednjim godinama (Sanders 2008; Smith 2009).

Članci: Moramo istaći da ova tema nije zastupljena na Zapadu (Mo'alemi 2007: 205–214; Nuri 2008: 121–123).

Napomena 4.

Ukoliko se izvor A citira indirektno iz izvora B, taj citat se ne može koristiti bez detaljnog obraćanja originalnom izvoru. To se mora obaviti posredstvom izvora B.

Primer:

Jones (cited in Smith 2009) agreed that the experiment failed to confirm this hypothesis.

ili

The experiment failed to confirm this hypothesis (Jones, cited in Smith 2009).

Važno je napomenuti da se u tom slučaju u spisak literature upisuje izvor B, odnosno onaj iz kojeg se direktno citira.

Primer:

Smith, J. (2009), *Hypothesis*, University of Western Sydney, Penrith.

Napomena 5.

Različite publikacije istog autora prepoznaju se na osnovu godina izdanja. Međutim, ukoliko je od istog autora, u istoj godini, objavljeno više od jednog dela, označavamo svako delo dodavanjem slova a, b, c,... neposredno posle godine izdanja. Važno je istaći da se isto pravilo primenjuje i u tekstu i u spisku literature.

Primeri:

U spisku literature:

Jones 1999a, Forming hypotheses, University of Western Sydney, Penrith.

Jones 1999b, Assessing hypotheses, University of Western Sydney, Penrith.

Jones 2008, Developing hypotheses, University of Western Sydney, Penrith.

U spisku literature, kada je reč o istom autoru, publikacije se ispisuju na osnovu godina izdanja.

U tekstu:

Jones (1999a) stated...

Jones (1999b) stated...

Jones (2008) stated...

Napomena 6.

Autori sa istim prezimenima u tekstu se spominju inicijalom njihovih imena.

Primer:

J. Brown (1997) i C. Brown (1997).

Napomena 7.

Ukoliko je reč o delu koje ima više od jednog autora (do tri autora), nužno je da se, kako u tekstu tako i u spisku literature, spomenu imena svih autora. Važno je napomenuti da se u spisku literature navode samo inicijali imena autora. Međutim, ako je reč o četiri do šest autora, u spisku literature navode se prezimena svih autora i inicijali njihovih imena redosledom kojim

su navedeni u samom izvorniku, dok se u tekstu upisuje samo prvi, odnosno glavni autor, dok se ostali označavaju sa „et al.” ili „i dr.” U tom nizu, ukoliko je izvor delo više od sedam autora, u tekstu se, kao u prethodnom slučaju, upisuje samo prvi, odnosno glavni autor, dok se ostali označavaju sa „et al.” ili „i dr.” Ovog puta se, međutim, i u spisku literature spominje samo prvih, odnosno šest glavnih autora, dok se ostali označavaju sa „et al.” ili „i dr.” Između ostalog, ukoliko tekst nema određenog autora (poput rečnika ili određenih enciklopedija u kojima nisu navedena imena autora), ispisuje se samo naslov teksta. U tom slučaju, ako delo ima duži naziv, on se samo pri prvom navođenju piše u celini, dok svaki sledeći put može da se piše i u skraćenoj formi.

Primeri:

U spisku literature (dva ili tri autora):

Schneider, Z., Whitehead, D. & Elliott, D. (2007), *Nursing and midwifery research: methods and appraisal for evidence-based practice*, 3rd edn, Elsevier Australia Marrickville, NSW.

U spisku literature (četiri do šest autora):

Belenky, M., Clinchy, B., Goldberger, N. & Tarule, J. (1986), *Women's ways of knowing*, Basic, New York.

U spisku literature (više od sedam autora):

Davis, M., Charles, L., Curry, M. J., Shanti, P., Prasad, S., Hewings, A. et al. (2003), *Challenging spatial norms*, Routledge, London.

U spisku literature (bez autora):

Guide to agricultural meteorological practices (1981), 2nd edn, Secretariat of the World Meteorological Organization, Geneva.

U tekstu (dva ili tri autora):

Schneider, Whitehead and Elliot (2007) showed that...

ili

... is demonstrated (Schneider, Whitehead & Elliot 2007).

U tekstu (četiri do šest autora):

Belenky et al. (1986) explains that knowing is...

ili

... and therefore knowingness can be... (Belenky et al. 1986).

U tekstu (više od sedam autora):

Davis et al. (2003) found...

ili

This has indicated... (Davis et al. 2003).

U tekstu (bez autora):

Guide to agricultural meteorological practices (1981) provides...

ili

This can be shown by... (*Guide to agricultural meteorological practices* 1981).

takođe:

U Maloj Prosvetinoj enciklopediji (1968) nalazimo...

ili

... bio je nacionalni heroj (*Mala enciklopedija Prosveta* 1968).

Napomena 8.

Kada je reč o prevedenom izvoru, u spisku literature piše se i ime prevodioca, dok se ta informacija ne spominje u tekstu.

Primeri:

U spisku literature:

Mantran, R. (pr.) 2002, *Istorija Osmanskog carstva*, prevela s francuskog Miljković Bojanić, E., Clio, Beograd.

U tekstu:

Mantran (pr. 2002) navodi da...

ili

... pravo na slobodu kretanja (pr. Mantran 2002: 150).

Napomena 9.

Ukoliko se citira članak iz određene elektronske baze podataka, ta informacija se označava isključivo u spisku literature tako što se, nakon uobičajenog stila, navodi i datum pristupanja elektronskoj bazi.

Primeri:

U spisku literature:

Vučetić, J. (2011), *Frazeološke osobenosti sportske rubrike dnevnog lista Jedinstvo*, br 30, str. 31–46, pristupljeno 11. 10. 2012, <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0353-9008/2011/0353-90081130031V.pdf#search=%22jezik%22>

U tekstu:

Prema Jeleni Vučetić (2011: 32) uticaj novinskog medija...

ili

... istraživanja pokazuju da... (Vučetić 2001: 32).

Moramo napomenuti da isto pravilo važi i za novinske članke iz elektronskih baza podataka.

Napomene uredništva:

- Uredništvo časopisa zadržava pravo da prilagodi rad opštim pravilima uređivanja časopisa, kao i grafičkim i jezičkim standardima.
- Mišljenja i gledišta izneta u objavljenim člancima časopisa ne moraju da predstavljaju gledišta uredništva časopisa, niti Centra za religijske nauke „Kom”.
- Autorska prava svih naučnih radova objavljenih u časopisu zadržava uredništvo časopisa. Korišćenje objavljenih radova dozvoljeno je uz detaljnu referencu.
- Naučni radovi moraju biti referentni i argumentovani.
- Naučni radovi ne mogu biti ranije objavljivani, ili u fazi objavljivanja u drugim časopisima ili zbornicima. Autori to potvrđuju o svom radu i u odvojenom elektronskom pismu koje uz svoj elektronski potpis šalju uredništvu.
- Prevodi neobjavljenih stranih radova prihvatljivi su uz autorsku dozvolu. Prevodilac teksta je obavezan da uredništvu časopisa uruči i originalan tekst.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

141.4+3

KOM : časopis za religijske nauke / glavni i odgovorni urednik
Muamer Halilović. - Vol. 1, br. 1 (2012)- . - Beograd (Resavska 76/II) :
Centar za religijske nauke "Kom", 2012- (Beograd : Službeni glasnik).
- 24 cm

Dva puta godišnje
ISSN 2334-6396 = Kom (Beograd)
COBISS.SR-ID 194487308